

DPN 6822

चानक्य शास्त्र CANAKYA SĀSTRA

Title :

Run. No. 7547

Cat. No.

Micro. No.

Subject नीति शास्त्र

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. / संस्कृत ५८६, नेपाली अनुवाद पाठ

Size in cms. 24 x 10.3

Folios 7

Lines (in a page) 7

Sanskrit main text, Nepali
Translation
work.

Compl. / Incompl.

Chapt. / act / Verses / -37

Author / translator

Scribe / donor

पूर्णकाजी तामाकार

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Purna Kaji Tamakara

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon : .

श्री गणेशाय नमः । अस्माकं गुरुदेवका आधीपति श्री विष्णुकन तमस्तु । श्री चानक्य
नृसींहाय नमः । इति चानक्य शास्त्रम् । हरिकन राजनीति आद्या गद्द दत्त ॥ १ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रणम्य शिला विष्णुं त्रैलोक्याधिपतिं प्रभुम् तन्नाम शालोद्वृत्तं वक्ष्ये त्रिसृति
समुच्चये ॥

20

15

10

5

0

cm.

5

10

15

20

25

30

श्रीगणेशायनमः अस्मार्थत्रिलोक्यका अधिपति श्रीविष्णुकननमस्कारगरिचानक-
ऋषीश्वरजोछन नानाशास्त्रमाहेरीकनराजनीतिआजागर्दछन १ योचानकशा

श्रीगणेशायनमः ॥ प्रणाम्यशिरसाविष्णुत्रिलोक्याधिपतिप्रभुम्
नानाशास्त्रोद्धृतं वक्षोरजनीतिसमुच्चयम् १ अधित्येवमिदंशास्त्रं
नरोज्ञास्पतितत्त्वतः ॥ धर्मोपदेशविनयकार्यकार्यशुभाशुभम् २

स्वकोविचारगर्भामनुष्यजोछन योधर्मयोअधर्म योकामनिका योकामननिकोहो याम
नुयोनगर्नु भनिजानता उपदेसदिन्याकोसामर्थहोला २

मन्त्रां जोहीतकाअर्थकन चानकऋषीश्वरलेआजागर्दभया जस्मनुष्यलेयोशास्त्रबु-
धचारगर्ला आमालेयोस्वार्हेयोशास्त्रलेयोस्वाछ ३ चानकऋषीश्वरलेभा
नदहंसं प्रवक्षामिनराणांहितकाम्यया येनयज्ञाप्रवर्द्धनमा
तैदहितकारिणी ॥ ३ ॥ मूलसूत्रं प्रवक्षामि चानकेननुभाषित
म् ॥ येनविज्ञानमात्रेण सर्वतत्वं हिजायते ४ ॥ ॥

आद्योरात्रौपहाउदाभया हेपुत्रहोसुनयोशास्त्रचित्तलाईकनपरुषापद्धि सवेन्या
यनीतिपापधर्मशुभअशुभजान्याडन ४ ॥ ॥

भूषकनउपदेशदियाको-दुष्टस्त्रीकनगहनादियाको-शत्रूसंगमिलायगन्याकोव्यर्थछ
 बुद्धिमान्पनिनाशिछ ॥ ५ ॥ गुणिभांशेसित-संगहगर्नु-परितनसितकथावादगर्नु-
 पूर्वशिष्योपदेशेनदुष्टास्त्रीभरणेनच ॥ दिवतासंप्रयोगेषुपरितोप्यवसीदति ५
 गुणिभिःसहसंपर्कःपरितैःसहसंकथा ॥ कुलिभिःसहमित्रत्वंकुर्वाणोनावसीदति ६
 उन्मत्तानांभुजंगानांमद्यपानांचदनीनाम् ॥ स्त्रीणांराजकुलानांचविश्वासंचगतायुषः
 कुलजनसंगमित्रलाउनु-एतिगन्यापद्धितोमनुष्यकैलेयनिविगन्याछेन ६ बहु
 लासीतसर्पसीतमदपूनासंगहसितीतस्वातितीतराजकुलसीतविश्वासगन्याना

७ रामः
 २

वैरिणुसंगजस्मनुष्यले-विश्वासगर्ह-त्योमानिसहस्रकाटुपणामानिन्दाभैकनतल
 व ॥ जस्तोहुछ ॥ ८ ॥ धनकमाउदाविद्यासंगहगर्दी-घोराव्यवहारगर्दीएतिथोकमा
 वैरिणासहविश्वासयोनकुरुमिच्छति ॥ सहस्राणेषुसंसुप्रेयतितःप्रतिबुधने
 ८ ॥ धनधान्यप्रयोगेषुविद्यासंगहगोयुव ॥ आहारेव्यवहारेचत्यक्तलज्जासदाभवेत्
 ९ ॥ नगुरुसदृशीमानानगुरुसदृशीपिता ॥ एस्तारेतिमहाघोरसंसारोदधिदुस्तरम् १०
 लज्जानमानु ॥ ९ ॥ गुरुजतिकाटुलोआमापनिछेनवाबुपनिछेनकाहोभन्यावाबुआमा
 लेताजन्ममात्रदिछन्गुरुलेतासंसारसमुदतारिदिछन्-तसर्थगुरुहुलोछ ॥ १० ॥

आमाभंन्यागंगातीर्थजस्तोत्रं पिताभन्यापुष्करतीर्थजस्तोत्रं गुरुभन्याकेदारतीर्थजस्तो
 हुन आमाताइवारंवारगंगातुल्यभनिमानु ॥ ११ ॥ कुरुपिकोरूपविद्याहो नपस्विकोरु
 मातागंगासमंतीर्थपितापुष्करमेवच ॥ गुरुकेदारतीर्थचमातागंगापुनः पुनः ॥ ११ ॥
 विद्यारूपंकुरुपाराणां क्षमारूपंनपस्विनां ॥ कोकिलानांस्वरंरूपंनारीरूपंपतिव्रता ॥ १२ ॥
 नचविद्यासमोबंधुर्नचबाधिसमोरिपुः ॥ नचापत्यसमस्तेहोनचदेवात्परंवरम् ॥ १३ ॥
 पसमाहो कोइलीकोरूपस्वरहो स्त्रीकोरूपपतिव्रताधर्महो ॥ १२ ॥ सज्जनहरुकोभाइवि
 द्याजतिकोअरुकोहिछैन रोगभंदाभकोशत्रछैन छोराजतिकोस्वह अरुछैन देवजतिको

विद्याभक्तोद्धत ॥ १३ ॥

रामः

३

परदेशकोमित्रविद्याहो घरकोमित्रस्त्रीहो रोगीकोमित्रजोषधीहो परलोककोमित्रधर्महो
 १४ ॥ अभ्यासछोद्यापछि पद्याकोविद्यापनिविषहुन्छ नपचीयायाकोअन्नपनिविषहुन्छ
 विद्याप्रवासिनोमित्रंभार्यामित्रंगृहेषुच ॥ आतुरस्योषधंमित्रंधर्ममित्रंपरत्रच ॥ १४ ॥
 दुराधिताविषंविद्याअजिरीभोजनंविषम् ॥ विषंगोष्टीदरिद्रस्यहृद्भ्रम्यतरुणीविषं ॥ १५ ॥
 अनाभ्यासैर्हताविद्यानित्यहासैर्हतास्त्रियः ॥ कुवीर्येणहनंक्षत्रंभृत्यदोषैर्हतो नृपः ॥ १६ ॥
 कंगालभयापछिदाज्युभाईविषहुन्छ बुधलाइतरुणीस्त्रीविषहुन्छ ॥ १५ ॥ अभ्यासनगत्यावि
 ानासिंहसधैरास्यास्वास्तीनासिद्धे बीजघटियापन्याखेतनासिंहकुमंत्रीभयाराजानासिंह

॥ १६ ॥

नस्कोछोरोपंडितछैन भूरोपनिछैन बुद्धिवंतपनिछैन नस्कोकुलभधारोहो चंद्रमान
 भयाकारात्जस्तो ॥ १७ ॥ रात्रिकोदीपचंद्रमाहुन्छ दिनकोदीपसूर्यहुन् त्रैलोक्यकोदी
 यस्यपुत्रोनविद्याशेनभूरोनचपरिउत ॥ अंधकालेकुलेनस्यनष्टचन्द्रवसर्वरी ॥ १८ ॥
 शर्वरीदीपकश्चन्द्रः प्रभातेरविदीपकः ॥ त्रैलोक्यदीपकोधर्मः सुपुत्रः कुलदीपकः ॥ १९ ॥
 जनेताचोपनेताचयस्तुविद्याप्रयच्छति ॥ अन्नदाताभयंज्ञातापंचैतेपितरः स्मृताः ॥ २० ॥
 पधर्महो कुलकोदीपसुपुत्रहो ॥ २१ ॥ जन्मदिन्यापिता ससुरा विद्यादिन्यागुरु अन्नखा
 नदिन्या भयमारक्षागर्ग्यो इपाचजनाबाबुहुन् ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥

तमः
 ४

कोत्सीराजाकोत्सीमित्रकोत्सीसासू आर्क्षी आमा यतिपाचजनाआमाहुन् इनकोफ
 रकछैन ॥ २० ॥ पाचवर्षहुंज्याल्सम्मलालनागर्नु दशवर्षसम्मसासनागर्नु सोह्रवर्ष
 गुरुपत्नीराजपत्नीमित्रपत्नीतथैवच ॥ पत्नीमातास्वमाताचपंचैतेमातरः स्मृताः ॥ २१ ॥
 लालयेत्यंचवर्षाणिदशवर्षाणिताडयेत् ॥ संप्राप्तेषोदशेवर्षेषु पुत्रमित्रंसमाचरेत् ॥ २२ ॥
 लालनादह्रवोदोषास्ताडनादह्रवोगुणाः ॥ तस्मात्पुत्रंचशिष्यंचताडयेन्नतुलालत् ॥ २३ ॥ य
 कोभयापछिपुत्रकनमित्रमेगरि व्यवहारगर्नु ॥ २४ ॥ लालनागर्ग्याकोवडादोषहुन्छ ता
 डनागर्ग्याकोवडोगुणाहुन्छ तसर्थपुत्रलाईरशिष्यलाईताडनागर्नुलालनानगर्नु ॥ २५ ॥

कोहि पुरुषका विद्यापद्वि कोरुचिछ भभ्यासपद्विछन् न बुद्धिनभयापनिजानला रुचिरभ
 भ्यासनभयावुद्धिलेकाहुँछ ज्ञानिमनुष्यले पुत्रकनसधैशास्त्रमा अभ्यासगराउनुशास्त्रजान्या
 लाशसधै पूजागर्हन् ॥ २३ ॥ हे पुत्र अलिनगरीकनसधै यहनपद्याभरियाहाला पद्याकोभया
 रुचिरभ्यासयोः स्यातां प्रज्ञायाः किं प्रयोजनं ॥ तावुमौ पदिनस्यातां प्रज्ञायाः किं प्रयोजनं
 २३ ॥ पुत्रास्तु विविधैः शास्त्रैर्नि योज्याः सततं बुधैः ॥ नीतिज्ञा बुद्धि सस्यना भवेति खलु प्रजिता
 २४ ॥ पठ पुत्र किमालस्यमपठो भारवाहकः ॥ पठतः पूजितो राजापठ पुत्रो दिने दिने ॥ २५ ॥
 राजालेपनिमोदछ नसर्थ दिनदीनैयर्हु भनिचानक ऋषीश्वरले पुत्रकन भाज्ञागन्या ॥ २६ ॥
 ज्ञानीमनुष्यले आक्राह्यो गलाश्रभनेकशास्त्रसिकाउनुशास्त्रजानि बुद्धिभयापद्विसवैलोकले

माद्वि २५
 राम ५

भृंगारगरिकाहुँछ गुणसिकनामा जन्मगर्नु अलिनगरिवस्याका प्रयोजनछ बुद्धिगाईलाई
 गलाताधेठ हुँदाईकन मोलधेरै जाँदै न दूदधेरै भयामात्र हुँछ तसै जानु ॥ २६ ॥ मनुष्यको
 गुणपुक्रियतां यत्न किमातो वै प्रयोजनं ॥ विक्रियनेन घंघाभिर्गीवः क्षीरः विवर्जितः ॥ २६ ॥
 नरस्याभरणं रूपं रूपस्याभरणं गुणम् ॥ गुणस्याभरणं ज्ञानं ज्ञानस्याभरणं क्षमा ॥ २७ ॥
 गुणं पृच्छसि मारूपं शीलं पृच्छसि माकुले ॥ सिद्धिं पृच्छसि माविद्याभोगं पृच्छसि माधने ॥ २८ ॥
 गरु गारूपः रूपको गहना गुणः गुणको गहना ज्ञानः ज्ञानको गहना क्षमा हो भनि जानु ॥ २७ ॥ हे
 मनुष्य हो रूपकोई छान गर गुणसिकनु कुलन हेर शीलवन्न हो विद्यामात्रे न हेर सिद्धिखोज
 धनमात्रे न कमाउनु भोग्यपनि गर ॥ २८ ॥

गुणानभयापदिरूपकोव्यर्थः शीलनभयाकुलकोव्यर्थः सिद्धिनभयाविद्याकोव्यर्थः भोग-
 नगन्याधनकोव्यर्थः ॥ २९ ॥ रूपकोशोभागुणालेहंछः कुलकोशोभाशीलनेहंछः विद्या-
 भगुणस्यहंतेरूपमसिलस्यहंतंकुलम् ॥ असिद्धिश्चहंताविद्याभभोगस्यहंतंधने ॥ २९ ॥
 गुणंभूयायतेरूपंशीलंभूयायतेकुलम् ॥ सिद्धिंभूयायतेविद्याभोगंभूयायतेधनं ॥ ३० ॥
 सुकुलेयोजयेत्कन्यांपुत्रविद्यासुयोजयेत् ॥ व्यसनेयोजयेच्छत्रुमित्रधर्मसुयोजयेत् ॥ ३१ ॥
 शोभासिद्धिलेहंछः धनकोशोभाभोगलेहंछः ॥ ३० ॥ वेसकुलहेरिहोरिदिनु विद्याका-
 अभ्यासमाछोरालाशलाउनु ॥ व्यसनमाशत्रुलाशलाउनु मित्रलाशधर्ममालाउनु ॥ ३१ ॥

रामः
 ६

अभ्यासगन्यालाशसुमेरुपनिउचोछैन अभ्यासगन्यालाशपातालपनिगैहोछैन समुद्रप-
 निअंतरछैन ॥ ३२ ॥ एकश्लोकभयापनि आधाश्लोकभयापनि पाउमात्रभयापनि एकअक्ष-
 नात्पुच्छः शिखरोमेरुर्नातिनिमोरसातल ॥ व्यवसायीसहायतिनातिपारोमहोदधिः ॥ ३३ ॥
 श्लोकेनचतदद्वेनपादेनैकाक्षरेणावा ॥ भवंध्यादिवसंकुर्याद्दानाध्ययनकर्मसु ॥ ३३ ॥
 योजनानांसहस्राणि वृजंयातिपिपीलिका ॥ भगछंवैनतेयोपिपदमेकंनगछति ॥ ३४ ॥
 रमात्रैभयापनिविद्याको अभ्यासगंदैरहनु दानरकर्मगर्नुपनियस्तैहो ॥ ३३ ॥ अभ्यासगन्या-
 पदिकमिलोपनिहज्जायोजनजंछ अभ्यासनगन्यागरुडपनि एकपाउपनिचल्लेन ॥
 ॥ ३४ ॥

॥ धनकमाउदामा विद्यापदामा पर्वतचळदामा धर्मगदामा कामगदामा मैथुनगदामा वि
॥ नारैसिखडुं छ उताउलो नहुनु धीर्जहुनु ॥ ३५ ॥ विद्यापाउनु चारपुक्ति छ गुरुकासेवालेपु
शनैरर्थाशनैर्विद्याशनैः पर्वतमारुहः ॥ शनैर्धर्मश्च कामश्च व्यायामश्च शनैः शनैः ॥ ३५ ॥
गुरुभुश्रुषया विद्यापुकरेण धनेन वा ॥ अथवा विद्याया विद्याचतुर्थेनोपलभ्यते ॥ ३६ ॥
एकाक्षरपदानारंयोगुरुनाभिमन्यते ॥ श्वानयोनिशतंगत्वा चाण्डाले व्यपिजायते ॥ ३७ ॥
कलीभैकन किं वनदिकन किं विद्याले विद्यासातिकन ॥ ३८ ॥ एक अक्षरमात्रे पद्मा उन्मा गु
लाश जोमादेन त्यामनुष्यशयजोनि कुकुर्को जन्म भैकन चांडालकाकोषमाजन्मडुं छ त
त्कारणगुरुमालु ॥ ३९ ॥